

5- DOĞRULUK, DÜRÜSTLÜK VE YALAN SÖYLEMEME, SÖZÜNDE DURMA

“**K**albi doğru olmadıkça kişinin imanı doğru olmaz. Dili doğruları söylemedikçe de kalbi doğru olmaz. Komşusu kötülüğünden emin olmadıkça da kişi cennete giremez.” (Hadis-i Şerif)

Sadakât Nedir?

Sadakât, doğru olmak, sözünde durmak, dürüstlük ve sözünü yerine getirmek anlamlarına gelir. Bunun dışında sadakatin, kardeşinin Allah rızası için iyiliğini isteme ve ona hayırhah olma, dostluk, ahde vefâ, verilen sözü yerine getirmek, emanetlere riayet etmek, üzerine aldığı vazifeleri yerine getirmek gibi manaları da vardır. Sadakatin zıddı hıyanettir.

Hâinlik ise olgun bir müslümana yakışmaz. Müslümanlar, karşılıklı işlerinde, başka insanlarla olan her türlü ilişkilerinde sadâkat ahlâkı üzere, doğru ve dürüst olmalıdırlar. Aynı kökten gelen sıdkın (doğruluğun) zıddı ise yalandır.

Doğruluk; sözde, düşüncede ve davranışta gerçekleşir. Müminler, doğruluk ve dürüstlükten asla taviz vermezler.

Kur'ân-ı Kerim'de, doğruluk ve istikametın üstünlüğü, önemi çok net bir şekilde belirtilmiştir. Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor: “Ey iman edenler, Allah'a karşı gelmekten sakının ve hep doğru söz söyleyin!”⁹⁹ Bu âyet-i kerîme inançlı bir insanın her zaman dürüst olması gerektiğini bildirmektedir.

İlerleyen satırlarda sadakatin bütün bu manalarını daha detaylı inceleyeceğiz.

Doğru Yol Nedir, Doğru İnsan Kimdir?

Doğruluk, ahlâkî vasıfların tamamını kendisinde toplayan bir kavramdır. Bu vasfın anlaşılması ise doğru yolun anlaşılmasına bağlıdır. Öyleyse doğru yol nedir? Biz, her gün namazlarımızda günde en azından kırk defa okuduğumuz Fatıha sûresiyle Rabbimize, “Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet. Nimet ve lütfuna nail ettiklerinin yoluna ilet. Gazaba uğrayanların ve sapkınlarınkine değil.”¹⁰⁰ diyerek O'ndan doğru yolu talep ediyoruz.

Ayet-i kerimeden doğru yolun Cenâb-ı Hakk'ın insanlara rehber olarak göndermiş olduğu peygamberlerin yolu olduğu anlaşılıyor. Dolayısıyla bizim için doğru yol, Efendimiz'in yoludur, yani İslâm yoludur. Doğru insan, Allah'ın emirlerine uyan, O'nun rızası istikametinde yaşayan ve insanların hak ve hukuklarına riâyet eden insandır.

Doğru yol, Efendimiz'in yolu olduğuna göre en doğru insan elbette Efendimiz'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). Bundan dolayı,

⁹⁹ Ahzab, 33/70

¹⁰⁰ Fatıha, 1/6-7

Doğruluk, Dürüstlük ve Yalan Söylememe, Sözünde Durma doğru olmak isteyen bir mümin, Peygamber Efendimiz'in ahlâkını kendisine rehber edinmelidir.

Efendiler Efendisi "el-Emin"di

Zamanla duvarları yıpranan Kâbe, Kureyş kabilesi tarafından tamir edilip yenileniyordu. Kendi aralarında bir iş bölümü yapmışlardı. Bu şekilde kabileden her kabile Kâbe'nin inşâsına iştirak etmek şerefine ermiş oluyordu. Kabe'nin inşası bitmişti. Sıra Hacerü'l-Esved'i yerine yerleştirmesine gelmişti. Her bir aile bu şerefe kendilerinin nâil olmasını istiyordu. Bu yüzden aralarında tartışma çıkmış, mesele kavgaya, hatta birbirlerine kılıç çekmeye kadar varmıştı. Kan dökülmesi an meselesiydi.

Neden sonra Kureyş'in en yaşlısı olan Ebû Ümeyye b. Muğire şöyle bir teklifte bulundu: Sabah olduğunda Safâ kapısından girecek ilk kişiyi hakem tayin edelim. Onun dediğini kabul edelim.

Herkes bu teklifi makul bulup kabul etti. Sabah olmuştu. Gözler pür dikkat kesilmiş, kapıdan ilk girecek kişiyi bekliyordu. Bu sırada kapıdan Nebiler Serveri Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in geldiğini görünce hepsi birden sevindiler. Çünkü onun doğruluğunda, dürüstlüğünde hiçkimsenin zerre kadar şüphesi yoktu. Bu yüzden O'na "el-Emin (kendisine güvenilen, itimat edilen, sadık olan)" diyorlardı.

Efendimiz'e meseleyi arz ettiler. Allah Resûlü, bu büyük şeref için yalnız kendisine has olmasını istemiyordu. Oradakilerden genişçe bir yaygı istedi. Yaygı gelince Efendimiz, hacerü'l-

esved'i alıp yaygının üzerine koydu. Sonra her bir aile reisine yaygının bir ucundan tutmalarını rica etti. Bu şekilde hacerü'l-esved'i konacağı yere taşımak şerefine her kabile nail olmuştu. Daha sonra kendisi yaygının üzerinden Hacerü'l-Esved'i alarak mübarek elleriyle onu yerine yerleştirdi.

Kendisine kırk yaşında peygamberlik gelmişti. Fakat O'nun kırk yaşına kadar yaşadığı nezih hayatı adeta peygamberliğin alt yapısı gibiydi. O, Peygamberliğinden önce de doğruydu, sadıktı, güvenilirli Peygamberliğinden sonra da. Onun lügatinde yalanın yeri yoktu.

İşte size bir misal: Sahabeden Hz. Muğîre İbn Şu'be anlatıyor. O zaman henüz İslâm'la şereflenmemiştim. Ebû Cehil ile beraber bir yolda yürüyorduk. Bir aralık Peygamberimiz karşımıza çıktı. Biz alabildiğine bir laubalilik içindeydik. O ise kendisine yakışır bir vakar ve eda ile yanımıza geldi. Bize hak ve hakikati anlattı. Ebû Cehil, "Senin peygamber olduğunu kabul etsek zaten dinine girer arkandan yürürdük. Seni kabul etmiyoruz." dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü ayrıldı ve gitti. Sonra benimle baş başa kalan Ebû Cehil bana şöyle dedi: "Aslında O'nun getirdiği haberlerin hepsi doğru. O yalan söylemez. Çünkü şimdiye kadar hiç yalanına şahit olmadık. Fakat Abdülmüttalipoğulları, "Sikâye bizden, sidâne bizden, rifâde (sikaye hacılara su dağıtma, sidane Kabeyi koruma, rifade hacılara yemek dağıtma görevi) bizden, bir de kalkıp peygamberlik de bizden!" derlerse buna dayanmam.

Bu, Allah Resûlü'nün doğruluk adına sinelerde nasıl bir yer tuttuğunu göstermesi açısından önemli bir itiraftır. Tevrat'ta Efendimiz'in vasıflarını okuyan Abdullah b. Selam,

bizzat Allah Resûlü'nün simasını gördüğünde, "Vallahi bu simada yalan yok" demiş, dize gelip "Lâ ilâhe illallah Muhammedun Resûlullah" diyerek müslüman olmuştur.

Daha sonra sahâbe olma şerefine eren bir zat anlatıyor: Cahiliye devrinde Allah Resûlü'yle bir yerde buluşmak üzere sözleşmiştik. Ben verdiğim sözü unuttum. Üç gün sonra hatırladığımda koşarak anlaştığım yere gittim. Baktım ki Allah Resûlü orada. Bana ne kızdı ne de darıldı. Sadece, "Ey genç! Bana meşakkat verdin. Üç gündür seni burada bekliyorum." dedi.

Bir misal daha verelim: İslâm'ın ilk şehitlerinden Hz. Yasir ile Hz. Sümeyye'nin oğlu Hz. Ammar evine gelir. Anne ve babası, "Oğlum! Nerdeydin?" diye sorarlar. Ammar cevap verir: "Peygamber Hz. Muhammed'in yanındaydım." "Peygamber mi o?" derler, "Evet! Allah'tan, Kitap'tan bahsediyor."

Bunun üzerine Hz. Yasir şöyle der: "Muhammed, Mekke'de kırk yaşına kadar bir tek yalanı duyulmayan bir insandır. İnsanlara karşı yalan söylemeyen Allah'a karşı yalan söylemesi hiç mümkün değildir!" der ve hemen orada Müslüman olur.

Hayatında yalanın semtine bile uğramadığı sadakat abidesi Efendimiz'in doğruluğunu anlatmaya devam ediyoruz. Allah Resûlü zaman zaman nükte ve şakalar yapıyordu. Ancak O (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunda bile doğruluğu ön plana çıkarıyordu. Sahabe Efendilerimiz hilaf-i vâki beyanla, bilmeyerek mizah yaptıklarında Peygamberimiz onları ikaz etmiştir. Çünkü mizah bile olsa mümin her zaman doğru olmalı, doğruyu konuşmalıdır. Yalan, imandan daha ziyade küfre yakındır. Şöyle veya böyle yalan söyleyen her kişi, küfre

doğru bir adım atmış demektir. Yalan söylemekle kafir olunmaz ama yalan bir nifak alametidir. Bu konuyu ileride daha detaylı inceleyeceğiz.

Evet yalan, bir söze girdiğinde onu mizah olmaktan çıkarır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu mevzuda kendisinin mizahını da misal verir. Mesela, kendisine on veya on bir yaşlarında teslim edilen Hz. Enes'i bazen "Zü'l-üzüneyn - İki kulaklı!" diyerek çağırır. İşte bu, doğruyu konuşmadır. Fakat birine makam münasebetiyle iki kulaklı demek farklı bir mana ifade edebilir. Efendimiz burada doğru konuşmuştur ve O (sallallâhu aleyhi ve sellem) mizahlarında bile dosdoğru olmasını bilmiştir.

Mesela başka bir defasında huzuruna yaşlı bir kadın girmiştir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun o saf hâlini görmüş, o aydınlık çehresine bakmış ve nüktesiyle sevindirmişti. Kadın, Efendimiz'e cennetle alakalı bir arzusunu ifade edince Nebiler Serveri de: "İhtiyarlar cennete giremez." demiştir. Kadın ağlayınca Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Ona söyleyin ki cennete, bu yaşlı hâliyle giremez." demiştir.

İşte Efendimiz bu mizahında da önce zihnî bir gerilime sevk etmiş sonra da söyleyeceğini söylemiştir. O, bütün mizahlarında hilaf-i vâki beyâna kapıları kapalı tutmuştur. Zira O (sallallâhu aleyhi ve sellem), hep doğru söylemiştir.

Doğruların Yardımcısı Allah'tır

Doğruluk, başkalarının maslahatını gözeterek, onlara doğru bilgi ulaştırmaktır. Doğru olmak, hem doğru söylemek hem doğru düşünmek hem de doğru davranış göstermektir. İnsan her işte doğru olanı bildirmeli, kendi zararına

Doğruluk, Dürüstlük ve Yalan Söylememe, Sözünde Durma veya yakınları aleyhine olsa bile doğru sözü söyleyebilmelidir. Doğru sözlü olmanın verdiği güven duygusu, toplum fertleri arasındaki bağların çözülmesini, aralarındaki dayanışmanın kaybolmasını önler. Ayrıca doğru insan kendi kendisiyle çelişkiye düşmez. Kısacası yalancılıktan doğabilecek bütün psiko-sosyal problemlerin önü alınmış olur. Doğruluk, insanların iç dünyalarını huzura kavuşturur. Özellikle de mü'minlerin gönüllerini. Çünkü Allah, doğruların, doğru olanların yardımcısıdır.

Bu hakikati ifade eden şöyle bir misal anlatılır:

Hasan Basri Hazretlerinin yaşadığı şehirde zalim bir vali vardır. Bu vali bir gün adamlarını göndererek kendisine rahatsızlık verdiğini düşündüğü Hasan Basri Hazretleri'ni yakalatmak ister. O da bir vakit ders verdiği Habib-i Acemi Hazretleri'nin kulübesine gelip saklanır. Valinin adamları gelip hışımla:

– Hasan Basri'yi (radiyallahu anh) gördün mü, diye sorarlar.

O gayet sakin:

– Evet, der

– Nerede?

– İşte şu kulübemde...

Adamlar kulübeye girer. Fakat bir türlü Hasan Basri Hazretleri'ni bulamazlar. Dışarı çıkınca tehdit edip:

– Ya şeyh, niçin yalan söylüyorsun, derler.

– Ben yalan söylemedim.. Siz göremedinizse, benim suçum ne?

Tekrar kulübeye girip ararlar. Fakat yine bulamayıp gersin geriye giderler. Onlar gidince, Hasan Basri Hazretleri:

– Ey Habib! Biliyorum ki Rabb'im senin hürmetine beni onlara göstermedi. Fakat yerimi niçin söyledin, hocalık hakkı yok mudur, der.

Hazreti Habib mahcup bir şekilde şu ibretli sözleri söyler:

– Ey Üstadım! Sizi bulamamaları benim hürmetime değil, doğru söylediğimizdendir. Çünkü bilirsiniz ki, doğruların yardımcısı Allah'tır. Eğer yalan söyleseydim, sizi de beni de götürürlerdi.

Mü'min, verdiği sözde durur, emâneti yerine getirir, işini sağlam yapar, yalandan uzak durur, aldığı vazifeyi yerine getirir, emâneti ehline verir. Allah'a ibâdet ve itaatinde tam bir 'sadâkat' ahlâkı sergiler. Rabbine kalbinden bağlıdır. O'nun huzurunda O'nu kandırmaya, başkasına tapınmaya, ibâdetinde hile yapmaya yeltenmez.

Ziya Paşa şöyle diyor:

*“İnsana sadâkat yaraşır görse de ikrah
Yardımcısıdır doğruların Hazret-i Allah.”*

Gencin birisi Kâbe'de hep, “Ey doğruların yardımcısı olan Allah'ım, ey haramdan sakınanların yardımcısı olan Allah'ım, sana hamdü sena ederim.” diye dua eder. Bu durum herkesin dikkatini çeker. Birisi, “Neden hep aynı duayı yapıyorsun, başka bir şey bilmiyor musun?” der. O da anlatır:

7-8 sene önce yine Kâbe'de iken içi altın dolu bir torba buldum. Tam 1000 altın vardı. İçimden bir ses (Bu altınlarla, şunları şunları yaparsın) diyordu. Hayır dedim kendi

kendime, bu benim değil, başkasının malı, kullanmam haram olur dedim. Bu sırada birisi, “Şöyle bir torba bulan varmı?” diye bağıırıyordu. Çağırdım onu, nasıl bir torbaydı, içinde ne vardı diye sordum. Torbayı tarif etti ve içinde 1000 altın vardı dedi. Al öyleyse torbanı diyerek verdim. Adam torbayı açıp içinden bana 30 altın verdi.

Pazara gittim. Temiz yüzlü genç bir esiri överek satıyorlardı. Gencin temizliği dikkatimi çekti. Yanlarına gittim, bu köle için ne istiyorsunuz dedim. 30 altın dediler. Adamdan aldığım 30 altını verip genci satın aldım. Bir iki yıl geçti. Genç çok çalışkan, çok edepli idi. Onu aldığımı çok memnun olmuştum. Bir gün onunla giderken karşıdan iki üç kişi geliyordu. Genç bana dedi ki, (Efendim, ben Fas emirinin oğluyum. Bu gelenler babamın adamları. Beni buldular. Senden beni satın almak isterler. Sen iyi bir insansın, onlara 30 bin altından aşağıya satma) dedi.

O kişiler yanıma geldi, bu esiri bize satar mısın dediler. Satarım dedim. 60 altın verelim dediler. Olmaz dedim. İyi ama sen bunu 30 altına almadın mı? Biz sana iki mislini veriyoruz dediler. Öyleyse gidin pazardan alın dedim. Artıra artıra 20 bin altına kadar çıktılar. 30 binden aşağı olmaz dedim. Çaresiz kabul ettiler. Altınları verip, genci alıp gittiler. Ben o 30 bin altınla, işyerleri açtım, ticaret yaptım, daha çok zengin oldum. Bir gün bana arkadaşlar, çok zengin bir ailenin iyi bir kızı var. Babası yeni vefat etti. Onunla seni evlendirelim dediler. Ben de olur dedim. Nikah kıyıldı. Deve yükleri çeyizini getirdiler. Çeyiz arasında bir torba dikkatimi çekti. Kıza, bu nedir dedim. İçinde 970 altın var, babam Kâbe’de bunu kaybetmiş, bulan gence 30 unu vermiş. Kalanını da bana

hediyeye etti, çeyizine koyarsın dedi. Demek ki bulduğum altınlar benim rızıkım imiş, vermese idim haram yoldan gelecekti, şimdi helal yoldan yine bana geldi.

Kur'ân Doğruluğu Emrediyor

Olgun insan, bile bile söylemiş olduğu yalan sözle vicdanının, hele hele imanının sesi arasında çatışmaya girer. İşte doğruluk, bu tür çelişkilere düşmekten, huzursuzluktan insanı kurtarır. Hz. Peygamberimiz, bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurur: “Bil ki, doğruluk sükûnet (gönül huzuru), yalan ise şüphe ve tereddüt verir.”¹⁰¹ Doğruluk, aynı zamanda diğer ahlâkî erdemlerin yolunu açan, insanı ahlâkî değerlere sahip çıkmaya sevk eden anahtar bir karakterdir. Nitekim Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem); “Doğruluk insanı iyiliğe götürür...”¹⁰² buyurmuştur.

“Bana şu altı şey hakkında tekeffülde bulunun (söz verin) ben de size Cennet’i tekeffül edeyim:

- Konuştuğunuz zaman doğru konuşun!
- Va’dettiğiniz zaman yerine getirin!
- Emanette ‘emin’ olun!
- Apış aranızı koruyun!
- Gözlerinizi harama yumun!
- Ellerinizi haramdan uzak tutun.”¹⁰³

¹⁰¹ Tirmizî, *Kıyâmet* 60

¹⁰² Müslim, *Birr* 105; Buhârî, *Edeb* 69

¹⁰³ Müsned, 5/323

Sâdık kimse, sözünde duran kimsedir. Onun içi ve dışı birdir. Yalan söylemez, hile yapmaz, kimseyi aldatmaz, işini düzgün yapar. Gittiği yol doğru bir yoldur. Mü'min, önce özünde (kalbinde) sâdık olmalıdır. Kalbinde yalana, hileye, düşmanlığa, hileye, fitneye yer vermemelidir. Ondan sonra da sözünde doğru olmalıdır. Konuşurken yalana, uydurmaya ve iftiraya başvurmamalıdır. Yalananın zararları açıktır, doğruluğun faydaları ise tartışılmayacak kadar çoktur. Mü'min, sonra da işinde doğru olmalıdır. İşini düzgün yapmalı, hileden ve aldatmadan uzak durmalıdır.

Çok doğru olan, doğruluğun en güzelini yapanlara, Allah'tan gelen vahyi tereddütsüz kabul edenlere 'sıddîk' denir. Nitekim Hz. Ebû Bekir'in lakabı Sıddîk idi. Sıddîk olanlar asla yalan söylemezler. Onlar, itikatlarında (inançlarında) doğrudurlar ve bunu fiilleriyle (amelleriyle) pekiştirirler. "Kitap'ta İbrahim'i de an. Çünkü O, sıddîk bir nebî idi.."104 Allah'a ve O'nun Resûlüne hakkıyla iman edenler, Allah katında 'sıddîk'lar ile şehidlerdir, sıddîk ve şehidlik mertebesine erenlerdir.¹⁰⁵

Allah (celle celâluhû), Kur'ân-ı Kerim'de bütün insanların iman etmeye ve sâdık kimseler ile beraber olmaya dâvet eder.¹⁰⁶ Sâdık olanların, İslâm'ı, Kur'ân'ı ve O'nu tebliğ eden peygamberi tasdik edip tam bir bağlılıkla ibâdet edenlerin mükâfatını Rabbimiz verecektir. Sıddktan uzak kalan iki yüzlû münâfıklara ise azâbını tattıracaktır.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Meryem, 19/41

¹⁰⁵ Hadîd, 57/19

¹⁰⁶ Tevbe, 9/119

¹⁰⁷ Ahzâb, 33/24

Sâdık olan kadınlar ile sâdık olan erkeklere Rabbimiz büyük bir ecir ve mükâfat hazırlamıştır. Çünkü onlar imanlarında doğru idiler ve hakkı gönülden tasdik ederler.¹⁰⁸ İman edenler sâdık sahibi sâdıklardır. Onlar Allah'ın katından gelen sâdık bir dâveti 'tasdik' ettiler ve 'musaddık/doğrulayan, doğru kimse' oldular. Rabbimiz onları şöyle övüyor: "Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, siddîklar (doğrulayanlar), şehidler ve sâlihlerle beraberdir. Ne iyi arkadaştır onlar."¹⁰⁹

"Sadîk" arkadaş demektir. Yani arkadaşını doğrulayan, ona doğru davranan, ona sadâkatle bağlanan en yakın dost demektir. Arkadaş anlamındaki bu kelimenin 'sıdk-doğruluk' kelimesinden gelmesi, oldukça dikkat çekicidir.

Sözün burasında bir sadakat abidesinden, Allah dostlarının piri Abdülkadir Geylanî Hazretler'nden bahsedelim. O, bize her ne şart ve durumda olursa olsun, asla yalan söylemeyip doğruluktan bir an bile olsa ayrılmamanın erdemini öğretir.

Abdülkadir Geylanî okul çağına gelince ilim öğrenme adına yollara koyulur. Annesi ona çok düşkündür ama söz ilimden açıldı mı boynunu büker. Rahmetli babasından kalan altınların yarısını kardeşine ayırır, yarısını cepkenin astarına diker. Ve ona:

– Sakın yalan söyleme, der.

İleride velilerin sultanı olacak küçük Abdülkadir, küçük bir kervanla yurdundan ayrılır. Bağdat'a doğru yol alır. Dağlar, vadiler, çöller gerilerde kalır. Kervan epeyce yol

¹⁰⁸ Ahzâb, 33/35

¹⁰⁹ Nisâ, 4/69

Doğruluk, Dürüstlük ve Yalan Söylememe, Sözünde Durma alır, fakat yolda birdenbire kervanın önünü eşkiyalar kesiverir. Kervanda bulunan herkes donup kalır.

Eşkiya merhamet bilmez adamlardan oluşmaktadır. Yol kesen, kervanları soyan, ne bulursa talan eden insanlardan...

Kervanın önünde bir duvar gibi duran bu kalabalık:

– Kıpırdamayın ve neyiniz varsa hemen önünüze atın diye gürler.

Herkesi dehşetin sardığı ve korkunun pençe pençe sıktığı bir andır. Ne tek kelime söyleyecek mecal ne de karşı koyacak bir kuvvet vardır.

Azılı eşkiya sürüsü ne varsa talan etmeye başlar. Toplanan mallar, eşkiya reisinin önünde büyük bir yaygı üzerine yığılır. Sanki eşyalardan bir tepe meydana gelmiştir.

O sırada azılı haydutlardan biri gelip Abdülkadir'in karşısına dikilerek:

– Ey derviş kılıklı çocuk, der, senin de üzerinde bir şeycikler var mı?

Kendi küçük fakat yüreği dağlardan büyük nur çocuk:

– Var, der, kırk altınım var. Eşkiya:

– Git oradan fakir çocuk, kırk altını sen rüyada bile görmemişindir!

Haydutlardan bir başkası söze karışır:

– Peki nerede altınların?

Abdülkadir'in verdiği cevap eşkiyayı daha bir hayrete sevk eder:

Koltuğumun altında, kaftanıma dikili!

Eşkîya derhal kanlı pençesini çocuğun eteğine takıp gür-
ler:

- Yürü!
- Nereye?
- Reisimizin huzuruna!
- Reis de kim oluyor?
- Soru sorma da yürü!

Ve ceylan bakışlı çocuk çete reisinin huzuruna götürülür.
Haydutların başı çocuğu süzer ve sorar:

- Ey çocuk! Kırk altınım var diyormuşsun, doğru mu bu?
- Evet!
- Altınlar nerede?
- Kaftanımda dikili.

O an hemen bir bıçak darbesiyle küçük Abdülkadir'in
kaftandan paraları söküp alırlar. Haydutların reisi hayretini
gizleyemez ve tekrar edip durur:

– Ey çocuk! Nasıl oluyor da orada altın olduğunu bize
itiraf ediyorsun?

Abdülkadir Geylanî tatlı bir tebessümle cevap verir:

– Annem bana her işte doğru olmamı ve Allah'ın rızasını
gözetmemi tembih etti. Doğruluk emniyet, yalancılık hıya-
nettir. Hıyanet edemezdim!

Gözünü ve yüreğini kan ve günah bürümüş olan eşkıya re-
isi, beyninden vurulmuşa döner. Dakikalarca derin derin nur
çocuğun güzel yüzüne bakar. O masum yüzdeki ifade, eşkı-
ya reisinin katı ve taş kesilmiş yüreğini yumuşatır. Haydut'un
gözleri birden bulut hâlini alır ve yaşlar akıtmaya başlar:

– Bakınız, der, bu çocuk annesine verdiği sözde bu kadar vefa gösterir ve ona hıyanet edemezken, ben bunca zamandır Allah'ın sözüne ve emirlerine hıyanet etmekteyim. Vah bana! Yazık bana! İşte şu andan itibaren bütün kötülüklerime ve bütün günahıma tövbe ediyorum. Bu güzel çocuk beni zulmetten nura çıkardı.

Kalbi bir kayadan daha sert ve daha katı olan reisin gözlerinin yaşlarla dolması ve yanakları üzerine gözyaşı incilerini akıtıvermesi diğer şakileri de harekete geçirir. Hep bir ağızdan avaz avaz bağırırlar:

– Ey reis! Bugüne kadar yol kesmekte, adam soymakta ve eşkıyalıkta başımız idin. Şimdi de tevbe ve iyiliğe dönmekte reisimiz ol! Biz yine seninle beraberiz ve emrine boyun eğerez. Reis ıslak gözlerini şakilere dikip:

– O halde, der, kervanda kimden ne aldınızsa hepsini tek tek sahiplerine verin ve gelin hep birlikte buracıkta günahlarımızı tevbe edelim!

Şakilerin sesi vadilerde gümbür gümbür çağlar:

– Emrin başımız üstüne!..

Hemen o an, kervandan alınan mallar, paralar ve altınlar sahiplerine geri verilir ve kervan selametle uğurlanır. Kalpleri taştan daha sertleşmiş bu şakiler, gönül aynasındaki günah kirlerini tevbe süngeri ile silmeye koyulurlar. Kalpleri şimdi kadifeden daha yumuşak oluvermiştir. Buna sebep de harika çocuğun doğru sözlülüğü ve ahdine sadık kalmasıdır.

O nur yumağı çocuk hem kendi altınlarını hem kervan halkını hem de şakileri kurtarmış bulunuyordu.

Kur'ân Ahlâkına Sahip Osmanlı Toplumundan Doğruluk Örnekleri

Çeşitli vesilelerle Türkiye'de bulunan yabancıların ortak bir görüşü vardır. Müslüman bir Türk ile iş yaptıklarında mukaveleye gerek olmadığını, sözün yeterli olduğunu ifade ederler. Elbette bu durum Türk-İslâm ahlâkının doğal bir sonucudur. Kur'ân ahlâkına sahip olan Müslümanlar Bakara Sûresi'nde "... ahidleştiklerinde ahidlerine vefa gösterenler..." şeklinde tarif edilir. Ayetin devamında ise "İşte bunlar, doğru olanlardır ve muttaki olanlar da bunlardır."¹¹⁰ şeklinde buyrulur.

Fransız generallerinden Comte de Bonneval, Türkler'in dürüstlüğüne hayran kaldığını şöyle belirtmiştir:

"Haksızlık, tekelcilik, hırsızlık gibi suçlar Türkler arasında adeta yok gibidir. Kısacası ister vicdani bir akideden, ister ceza korkusundan mütevellit olsun, o kadar dürüstlük gösterirler ki, insan çok defa Türklerin doğruluğuna hayran kalır."

Bir Türk tüccarın dürüstlük konusundaki titizliği başka bir kaynakta şöyle dile getirilir:

"Yabancı bir kumaş tacirinin Osmanlı ülkesine gelerek bir kumaş imalathanesinin mallarını beğenip hepsini almak istedikten sonra mal sahibinin kumaş toplarını denkleken bir top kumaşı ayırdığını görüp bu hareketi-

¹¹⁰ Bakara, 2/177

nin sebebini sorması üzerine, Osmanlı esnafı “Onu sana veremem, kusurludur.” cevabını vermiştir.

Yabancı tacirin “Zıyanı yok, önemli değil” demesine rağmen Osmanlı esnafı o kumaş topunu vermemekte direterek, “Benim malımın kusurlu olduğunu söyledim biliyorsunuz. Fakat siz onu kendi memleketinizde satarken, alıcılarınız orada benim bunları size söylemiş olduğumu bilmeyeceklerdir. Böylece de müşterilerinize kusurlu mal satmış olacağım. Neticede Osmanlı'nın gururu, şeref ve haysiyeti rencide olacak, bizi de hilekâr sanacaklardır. Onun için bu sakat topu asla size veremem...” diyerek kumaşı vermeyişinin sebebini izah etmiştir.”

Türkleri diğer milletlerden ayıran özelliklerden birisi Türklerin hile ve yalan bilmemeleridir. İslâm dini, Türkler'in güzel ahlâkî nitelikleri benimsemelerini, kötülerini ise reddetmelerini sağlamıştır. Bu gerçek 19. yüzyıla ait bir kaynakta şöyle anlatılır:

“Milli seciyeyi halkın orta tabakasında, yani sanatlarıyla yaşayan ve zenginlerle fakirler arasındaki zümreyi teşkil eden insanlar arasında aramalıyız. İşte bu tabakaya mensup olan Türkler arasında içtimâî ve ailevi faziletler, kendi ihtiyaçlarına ve nazikâne muâşeret kaidelerine uygun bir tahsil seviyesiyle birleşir. Namuskârlık Türk tüccarının vasfıdır... Rumlarla karışık olmayan Türk köylerinde hayatın masumiyetiyle örf ve adetlerin sadeliği pek şayanı dikkattir ve hilekârlıkla dolandırıcılık oralarda tamamıyla meçhuldür.” (İngiliz yazar T. Thornton)

Fransız seyyah Du Loir'in 17. yüzyıldaki şu tespiti konuyu özetler mahiyettedir:

“Hiç şüphesiz ki ahlâk bakımından Türk siyasetiyle medenî hayatı bütün cihana örnek olabilecek vaziyettedir.”

Müslüman Sözü ve Özü Doğru Olandır

Müslüman sözünde ve özünde doğru insandır. Bunu sağlamak ve korumak için de özen gösterir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu ahlâkın özellikle çocuklukta yerleşmesine ehemmiyet göstermiştir. Anne-babanın çocuğa yalan söylemek gibi bir yanlışlığa düşmemesi için onların çocukları ile olan ilişkilerini kontrol etmiş ve bazı genel prensipler koymuştur. Meselâ, hangi sûrette olursa olsun anne-babanın çocuklarını aldatması, onlarla olan muamele ve münasebetlerinde umursamaz bir tavır takınması doğru değildir.

Abdullah b. Âmir anlatıyor: Bir gün annem beni çağır-
dı. Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) da evimizde oturuyordu.
Annem:

“Gel, sana bir şey vereceğim!” dedi. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) anneme:

“Ona ne vereceksin?” dedi. Annem:

“Bir hurma vereceğim.” cevabını verdi. Bunun üzerine Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

“Haberin olsun, eğer ona bir şey vermeyecek olsaydın, sana bir yalan günahı yazılırdı.”¹¹¹

Ebû Hureyre'den (radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmaktadır: “Kim bir çocuğa ‘Buraya gel, sana bir şey vereceğim.’ der de, sonra vermezse bir yalan günahı yazılır.”¹¹²

¹¹¹ Ebû Dâvûd, *Edeb* 80; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/447.

¹¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/452.

Müslüman'ın sözü gibi özü de doğru olmalı, o iç dünyasını da kötü duygu ve düşüncelerden arındırmalıdır. Daha açık bir ifade ile Müslüman düşündüğü gibi konuşmalı, konuştuğu gibi olmalıdır. Sözü ile özü arasında bir ayrılık olmamalıdır. Böyle olduğu takdirde olgun mümin olur ve çevresine güven verir.

Özde doğruluğu şu hadis-i şerif ne güzel ifade ediyor: “Kişinin imanı doğru olmaz kalbi doğru olmadıkça. Kalbi doğru olmaz dili doğruları söylemedikçe. Kişi cennete giremez komşusu kötülüğünden emin olmadıkça.”¹¹³ Bu açıdan Sevgili Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) dilin ve kalbin uyum içerisinde olmasını ve her ikisinin de istikamet üzere bulunmasını tavsiye etmektedir.

Müslüman'ın sözü ve özü doğru olunca işi de doğru olmalıdır. Müslüman'ın işinde hile ve haksızlık olmamalıdır. Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) gelen bir rivayet şöyledir: “Peygamberimiz bir gün bir buğday yığınını görmüş, mübarek elini onun içine daldırduğunda buğdayın üst kısımlarının kuru alt kısımlarının ise yaş olduğunu fark etmiş ve buğday sahibine:

“Bu ne?” diye sormuştur. Ekin sahibi:

“Onu yağmur ıslattı, ey Allah'ın Resûlü” deyince, Peygamberimiz: “O ıslak kısmı insanların görmesi için onu diğer buğdayların üstüne koysa idin ya. Bizi aldatan bizden değildir!” buyurmuştur.¹¹⁴

Söze ve özü doğru olan kişi ticari muamelelerinde de doğru olur veya doğru olmalıdır. Şunda şüphe yok ki böylesi

¹¹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/198.

¹¹⁴ Müslim, *İman* 43.

kimseler, doğru ve dürüst olarak ticaret yaparlarsa bu onların aynı zamanda kurtuluşlarının da garantisi gibidir. Ebû Said el-Hudrî'nin rivayetine göre Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Emin ve doğruluktan ayrılmayan ticaret ehli peygamberler, siddikler, şehitler ve salihlerle beraberdir.”¹¹⁵

İnsanların en hayırlıları olan büyük sahabe neslinin temel özelliklerinden belki de en önemlisi doğruluk ve dürüstlüğü onların ayrılmaz bir parçası olmasıydı. Doğruluk ve dürüstlük bu büyük insanların iç ve dış dünyalarında çok geniş bir huzur ve güven atmosferi meydana getirmiştir. Ebu'l-Havrâ anlatıyor: Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hasan'a (radiyallahu anhumâ):

“Resûlullah'tan (sallallâhu aleyhi ve sellem) neyi ezberledin?” diye sordum. O da şunu söyledi:

“Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe vermeyen şeye bak! Zira doğruluk gönül yatkınlığı, yalan ise kuşkudur.”¹¹⁶

Benzer bir rivayet ise şöyledir: Süfyan İbn Abdillah es-Sakafi anlatıyor:

“Ey Allah'ın Resûlü, bana İslâm hakkında öyle bir bilgi ver ki, bana yetsin ve sizden başka kimseye İslâm'dan sormaya hacet bırakmasın” dedim. Şu cevabı verdi:

“Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol.”¹¹⁷

İster büyüklerin çocuklara, isterse çocukların kendi akranlarına olsun verdikleri sözlerde durmalarını sağlama da

¹¹⁵ Tirmizî, *Büyu'* 4, (1209); İbn Mace, *Ticaret* 1 (2139).

¹¹⁶ Tirmizî, *Kıyâmet* 61, (2520); Nesai, *Eşribe* 50, (8, 327, 328).

¹¹⁷ Müslim, *İman* 62, (38)

Doğruluk, Dürüstlük ve Yalan Söylememe, Sözünde Durma doğruluk ahlâkının yerleştirilmesi açısından oldukça ehemmiyetlidir.

Bu konuda Bediüzzaman Hazretleri'nin şu tespitleri rehberimiz olmalıdır:

“Sual: Her şeyden evvel bize lâzım olan nedir?”

Cevap: Doğruluk.

Sual: Daha?

Cevap: Yalan söylememek.

Sual: Sonra?

Cevap: Sıdk, ihlâs, sadâkat sebat, tesanüd.

Sual: Yalnız?

Cevap: Evet.

Sual: Neden?

Cevap: Küfrün mahiyeti yalandır. İmanın mahiyeti sıdktır. Şu bürhan kâfi değil midir ki, hayatımızın bekâsı, imanın ve sıdkın ve tesanüdü devamıyladır.” (Münâzarât, s. 103)

Evet bir Müslüman özünde, sözünde, işinde, kısacası hayatın her alanında doğru olmalıdır. Bu da ancak kuvvetli bir imanla gerçekleşir.

Allah Dostları Doğrulukla Alakalı Ne Buyuruyorlar?

Doğruluğun üstünlüğüyle alâkalı mana büyüklerinin aşağıdaki nasihatlerine kulak verelim:

Doğruluk emanettir. Yalancılık hıyanettir. (Hazret-i Ebû Bekir)

Oğlum, yalandan sakın, o serçe eti gibi tatlıdır. Ondan az kimse kurtulur. (Lokman Hekim)

Allah indinde en büyük hata, yalan konuşmaktır. (Hazret-i Ali)

Yalancı ile cimri Cehenneme girer. Fakat hangisi daha derine atılır, bilmem. (Şabi)

Doğru ile yalan, biri diğerini çıkarıncaya kadar kalbde boğuşur. (Malik bin Dinar)

İçi dışına, sözü işine uymamak, nifaktandır. Nifakın temeli ise yalandır. (Hasan-ı Basri)

Ashab-ı kiram indinde yalandan daha kötü bir şey yoktur. Çünkü onlar, yalanla imanın bir arada bulunamayacağını bilirlerdi. (Hazret-i Âişe)

İstikamet (her işte daimi doğruluk), kerametten üstündür. (Seyyid Abdülhakim Arvasi)

Hazret-i Lokmana, (Bu dereceye ne ile kavuştunuz?) diye sual ettiler. (Doğruluk, emanete riayet ve bana gerekmeveni bırakmakla) diye cevap verdi.

Seyyid Abdülkadir Geylani hazretleri, “Bu işe başladığınızda, temeli ne üzerine attınız? Hangi ameli esas aldınız da böyle yüksek dereceye ulaştınız?” diye soranlara buyurdu ki: (Temeli doğruluk üzerine attım. Hiç yalan

söylemedim. İçim ile dışım bir oldu. Bunun için işlerim hep rast gitti.)

En güzel amel doğruluk, en çirkinini de yalancılıktır.

Dünyada doğru insan görmedim diyen; eğer kendisi doğru olsaydı, doğru olanları bulurdu.

İslâm dini, üç temel üzerindedir. Bunlar; hak, sadakat ve adalettir. Bir insanda üç şey bulunduğu vakit, onun salih bir insan olduğu anlaşılır. Bunlar, nefsanî arzular-dan uzak olmak, Allah rızası için doğruluk, helal ve temiz yemektir. (Abdülhakim Arvasi)

Sadık Kimse Sır Tutmasını Bilir

Sır, kişiye verilen bir emanettir. Sadık bir kimse her emanette olduğu gibi bu konuda da emin olan kimsedir. Böyle bir kimse kendisine emanet olarak verilen sırrını açığa çıkarmaz. Başkalarıyla paylaşmaz. Çünkü o, “Sırrın senin esirindir, açıklarsan esiri olursun.” hakikatini bilir.

Hız. Ali'nin ifadesiyle sır saklamak, bir irade imtihanıdır. Bu imtihanı kazanamayan, hayatta hiçbir imtihanı kazanamaz. Kendisine doğruluğu rehber edinen bir sır ehli, iradesinin hakkını vererek sırlarını saklamasını, aksi takdirde telafisi mümkün olmayan durumların ortaya çıkacağını bilir.

Kişinin kendisini ilgilendiren sırların olabileceği gibi, aileyi, ülkeyi, ülküyü, milleti, şirketleri ilgilendiren sırlar vardır. Peygamber Efendimiz de sır tutma konusuna ayrı bir ehemmiyet vermiş, sahabilerini bu konuda eğitmiştir. Bir misal verelim:

Abdullah b. Cafer (radıyallahu anh) anlatıyor: “Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) beni bineğinin arkasına aldı

ve bana sır olarak bir söz söyledi. Ben onu hiçbir kimseye söylemem.”¹¹⁸

Bir defasında Peygamber’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hizmetinde olan Hz. Enes, annesinin yanına dönmekte gecikmişti. Bunun üzerine annesi:

“Niye geciktin?” diye sordu. Enes:

“Allah Resûlü, beni bir konu için göndermişti.” dedi. Annesi:

“Konu neydi?” diye sordu. Hz. Enes:

“O bir sırdır” dedi. Bu cevap üzerine anlayışlı, zeki ve basiretli bu kadın, çocuğa sır tutmasını öğretim konusunda anne-babalara bir ders verecek mahiyette şu sözleri söyledi:

“O halde Resûlullah’ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) sırrını hiçbir kimseye söyleme!”¹¹⁹

Şimdi de M. Fethullah Gülen Hocaefendi’nin sır tutma konusunda değerlendirmelerine kulak verelim:

Sır, karşı konulmaz bir güç kaynağı ve bozguna uğratılmayan bir ordu gibidir. Sır bir namustur; onu koruyan -ister kendisine isterse de başkalarına ait olsun- namusunu korumuş olur. Onu fâş eden ise, şeref ve haysiyetini açıkta bırakmış ve ona değerince itibar etmemiş sayılır. Bazı işler vardır ki, onlarda sır Hızır’a benzer; gizli kaldıkça insan inayet görür.

İnsanın, sırrını emanet edeceği kimse, kendisine namus emanet edilecek kadar emin ve onu muhafaza hususunda,

¹¹⁸ Müslim, *Hayz* 79; Ebû Dâvûd, *Cihad* 44; İbn Mace, *Taharet* 23; Darimi, *Vudu* 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/204.

¹¹⁹ Buhârî, *İstizan* 46; Müslim, *Fedâilu’s-Sahabe* 145 (2482).

kendi namusunu korumadaki titizliği kadar da hassas olmalıdır. Emin olmayana emanet, sırrı namus bilmeyene de sır verilmemelidir.

Sır tutma ve başkalarının sırrına saygılı kalma, tamamen irade ve idrakle alâkalı insanî bir meziyettir. İradesiz kimselerin sır tutmaları beklenemeyeceği gibi, yaptığı işlerin ve söylediği sözlerin akıbetini idrak edemeyecek kadar safderun kimselerin de ketum olmaları düşünülemez.

Bir insanın, emanet ettiği sırrını birkaç defa fâş etmiş birisine, yine de sır vermesi, onun idraksizliğini ve sırdaş seçimindeki aczini gösterir. İnançla gönlü oturaklaşmış ve gözü açılmış birisi, hayatında bu kadar aldatılıp, bu kadar kandırılmamalı!

İnsan, açıklama yapma lüzumu görülen yerlerde kendisine düşeni anlatmalı, boş yere kalbinin kapağını açarak sırlarını fâş etmekten de katiyen sakınmalıdır. Öyle, her yerde, ulu orta kalbindeki sırları saçıp gezenlerin, günün birinde hem kendilerini hem de içinde buldukları toplumu önünü alamayacakları bir tehlikeye sürükleyecekleri, kat'iyen hatırdan çıkarılmamalıdır.

İnsan, kendisine ait gizli şeyleri şurada-burada fâş etmekten fevkalâde sakınmalıdır. Hele bunlar, çirkin, sevimsiz ve netice itibarıyla da fayda getirmeyen şeyler ise... Zira bu hâl, çok defa dostları utandırıp, düşmanları da sevindirebilecek uygunsuz durumların doğmasına sebebiyet verebilir.

Sineler, sırlar için birer sandukça olarak yaratılmışlardır. Akıl onların kilidi, irade de anahtarıdır. Bu kilit ve anahtarda arıza olmadığı sürece, sandukçanın içindeki cevherleri kimse-nin bilmesine imkân yoktur...

Başkasının sırlarını size taşıyan birisi, sizin sırlarınızı da, başkalarına taşıyabilir. Bu sebeple, öyle kimselerin, en ehemmiyetsiz hususiyetlerimize dahi vâkıf olmalarına katiyen fırsat verilmemelidir.

Sır vardır, ferdi ilgilendirir; sır vardır, aileyi; sır da vardır ki, bütün bir toplum ve milleti... Ferdî bir sırrın fâş edilmesiyle ferdî haysiyet; ailevî bir sırrın açığa çıkmasıyla ailevî haysiyet; topluma ait bir sırrın ifşâ edilmesiyle de millî haysiyetle oynanılmasına fırsat verilmiş olur. Zira sır, sinelerde kaldığı müddetçe sahibi için bir kuvvet olmasına karşılık, başkalarının eline geçince, onun aleyhine kullanılmaya müsait bir silah hâline gelir. Onun içindir ki, atalarımız: 'Sırrın senin esirindir; fâş edersen esiri olursun.' demişlerdir.

Bir prensip olarak sırrın benimsenmesini gerektiren nice kıymetli işler vardır ki, onu temsil edenlerin sır tutmayışından, o işte bir adım ileriye gidilememiş, hatta bazen müteşebbisler için ciddî rizikolara da sebebiyet verilmiştir. Hele bu iş, milletin hayat ve bekasıyla alâkalı nazik mevzulardan ise.¹²⁰

Yalan Söylemek Niçin Büyük Günahdır?

Dinimiz yalan ve yalancılığı günahların en büyüklerinden birisi olarak kabul eder. Bir hadislerinde Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?" buyurur ve bunu üç kere tekrar eder. Sahabe efendilerimiz, "Evet." deyince: "Allah'a şirk koşmak, anne-baba haklarına riayetsizlik, cana kıymak!" buyururlar. Ardından da "Haberiniz olsun! Yalan söz, yalan

¹²⁰ M. Fethullah Gülen, *Sızıntı*, Mart 1983, 5/50.

Doğruluk, Dürüstlük ve Yalan Söylememe, Sözünde Durma şahitlik.” diyerek yalanın da büyük günahlardan olduğunu üstüne basa basa tekrarlayarak ifade eder.¹²¹

Yalan niçin büyük günahlar içinde ifade ediliyor? Çünkü yalan, pek çok büyük günahı tetikleyebilecek potansiyele sahip bir günahdır. Diğer büyük günahlar ise kendi başına müstakil bir günahdır. Ancak yalan neredeyse bütün büyük günahlarla irtibatlıdır. Meselâ, büyük günahlardan birisi olan içkiyi için kimse, şuurunu kaybettiği için yalan söylemeye hazır hâle gelir. Kumar oynayan, kaybettiklerini almak için yalana başvurur.

Örnekleri çoğaltabiliriz. Rabbimiz Kur’ân-ı Kerim’de, “Yalan sözden sakınınız.”¹²² “Ey İman edenler! Allah’tan korkun ve doğru söz söyleyin.”¹²³ buyurarak bu çirkin günah hakkında bizi ikaz eder. “Çünkü kizb, (yalancılık) küfrün esasıdır, kizb nifakın (münafıklığın, iki yüzlülüğün) birinci alâmetidir, kizb Kudret-i İlâhiye’ye (Allah’ın gücü ve kuvvetine) bir iftiradır, kizb hikmet-i Rabbanîye’ye zıttır. Yüksek ahlâkı tahrip eden kizbdir, İslâm âlemini zehirlendiren ancak kizbdir, insanlık âleminin ahvalini fesada veren kizbdir, insanları kemalâttan (manevî-ahlâkî terakkiden) geri bırakan kizbdir, İslâmiyet’in esası doğruluktur, sıdktır, imanın hassası (özü, özelliği) sıdktır, bütün kemalâta götüren doğruluktur, yüce ahlâkın hayatı doğruluktur..”¹²⁴

Yalanın küçüğü büyüğü olmaz. Yalan, yalandır. Yalanın pembesi, yeşili de olmaz. Küçük küçük söylenen yalanlar,

¹²¹ Buhârî, *Şehadet*, 10; Müslim, *İman*, 143

¹²² Hac, 22/30

¹²³ Ahzâb, 33/70

¹²⁴ Nursi, *İşârâtü'l-İ'caz*, 93.

zamanla insana yalancılığa götürür. Taviz tavizi doğurur. Baştan küçümsenerek söylenen minik yalanlar, insanda alışkanlık hâline gelebilir. Neticede de o insan daha büyük yalanlar söylemeye başlar ve Allah katında yalancı hükmünü alır.

Efendimiz bir hadislerinde bu hakikati şöyle dile getiriyor:

“Yalandan sakının. Yalan insanı günaha, o da Cehennem’e götürür. Kişi durmadan yalan söyler ve yalan araştırırsa Allah katında yalancılardan yazılır.”¹²⁵

O yüzden bir mümin yalan konusunda alabildiğine hassas olmalı, yalana karşı tavır almalıdır. Nasıl mı? Fethullah Gülen Hocaefendi’ye kulak verelim. Bakınız Hocaefendi ne diyor:

“Diyelim ki önümüzde duran bir kırmızı halı var. Konuşurken “mavi halı serili” demek açıkça bir yalandır. Çünkü söylediğimiz söz gerçeğe uygun düşmemiştir. Diyelim ki saat dokuza üç dakika var. O sırada birisi size saatin kaç olduğunu sordu. Siz de “Saat dokuz.” dediniz, işte bu bir yalandır. İşin doğrusu o esnada saatiniz kaç gösteriyorsa onu aynen ifade etmektir. Bir kısım beyanlar da vardır ki, onlar da gizli yalan sayılırlar. Meselâ, Allah rızası için yapılan işlerde, başkalarının kuvve-i mâneviyesini takviye adına anlatılan şeyler bazen abartılarak anlatılır; bu bir mübalâğadır ve zımnî, gizli yalandır. Hattâ bu gibi yalanlar, mübalâğalar gayrelullaha dokunabilir, dolayısıyla da o işin bütün bütün bereketini de alıp götürür. Bundan başka da ruhlar ve ruhaniler de bundan ızdırap duyarlar. Kalbî ve ruhî hayat hazan görmüş gibi yaprak yaprak sararır ve solar. Şimdi eğer bir insan bu türden bile olsa. yalan söylüyorsa, o insanda münafıklıktan bir alâmet var demektir.” (Gülen, *Fasıldan Fasıla 2/277*)

¹²⁵ Buhârî, *Edeb*, 69.

Yalan söylemek, Münafığın Birinci Alametidir

İsterseniz öncelikle münafığın tarifini yapalım. Münafık, gerçek anlamda iman etmemiş olup Müslüman gibi görünüp Müslüman gibi yaşayan kimseye denir. Sözü özüne uymayan, olduğundan farklı görünen insan münafıktır.

Biz münafığı ikiye ayırırız. Birincisi itikadî münafık, ikincisi amelî münafık. İtikadî münafık, kendisini Müslüman gibi gösterip İslâm'a ve müminlere düşmanlığını gizleyen kimsedir. "İnsanlardan bazıları da vardır ki, inanmadıkları hâlde "Allah'a ve Âhiret Günü'ne inandık" derler."¹²⁶ âyeti kerimesi bu hakikati dile getirir.

Amelî münafık ise İslâm'a ve onun esaslarına inandığı halde hal ve tavırlarında nifak alameti taşıyan kimsedir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde, "Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, vaad ettiğinde vaadinden döner, kendisine bir şey emanet edildiğinde emanete hıyanet eder."¹²⁷ buyurarak her iki münafığın da en temel vasıflarını dile getirmiştir.

Hadiste de açıkça görüldüğü gibi yalan söylemek bir nifak alâmetidir. Hem de nifak alametlerinin birincisidir. Ancak Müslümanlar buna gereği kadar hassasiyet göstermemekte ve gün içinde değişik yalanlara başvurabiliyor. Mesela derse geç kalan öğrenci geç kalmasının gerçek sebebini gizleyerek bir ceza almamak için değişik yalanların ardına sığınabiliyor. Bir arkadaşımız bizi telefonla arıyor, ancak o kişiyle görüşmek istemiyoruz. Telefonu yanımızda bulunan kişiye

¹²⁶ Bakara, 2/8

¹²⁷ Tirmîzî, *İman*, 14.

açtırıp “şu an burada yok.. toplantıda..” türünden yalanlar söyletirebiliyoruz. Herhangi bir meselede tamamen kendimiz haksız olduğumuz halde haklı görünmek için bin bir türlü yalanlar uydurabiliyoruz.

Halbuki mesele çok ciddidir. Mümin, yalan konusunda alabildiğine hassas olmalıdır. “Ey insanlar, pervanenin ateşe atılması gibi sizi yalanın peşine düşmeye sevk eden şey nedir?”¹²⁸ buyuran Efendimiz yalanın her türlü hakkında dikkatli olmamızı ikaz buyurur.

Yalan Söyleyen Kendisini Ele Verir

İnsanlar çeşitli sebeplerden dolayı yalan söyleyebilirler. Yapılan araştırmalar neticesinde çocukların yalan söyleme sebepleri arasında daha çok şu hususlar ön plana çıkıyor: Övünmek, kendini üstün göstermek, ilgi çekmek, sevgi sağlamak, menfaat elde etmek, utanmak, çekinmek, alay edilmekten korkmak, cezalandırılmaktan çekinmek, acı ve üzüntü verici şeylerden kurtulmak, statü kaybetme endişesi, hepsinden de önemlisi büyükleri ve çevresindeki diğer çocukları taklit etmek.

Yetişkinlerin yalan söyleme sebepleri arasında ise şu hususlar dile getiriliyor: Bir çıkar elde etmek veya zarardan kurtulmak, kin beslediği kimseden intikam almak, düşmanını gözden düşürüp kendini haklı göstermek, aşağılık duygusu nedeniyle kendini başkalarına kabul ettirebilmek, yalanı alışkanlık hâline getirmek, iyilik yapmak düşüncesiyle yalan söylemek.

Yalan söyleyen insan neticede kendisini ele verir. İnsan ağızıyla yalan söyleyebilir ama bedeniyle asla söyleyemez; tüm

¹²⁸ Tirmizî, *Birr*, 26.

vücudunu yalana teslim edemez; buna en güzel kıvamda yaratılan fitrat müsaade etmez. Bu sebeple söylediğinde dürüst olmayan birinin, davranışlarıyla sözlerinin doğru olmadığı konusunda bazı ipuçlarıyla kendisini ele vermesi kaçınılmazdır.

Yalan söylerken insanların davranışlarında gözlenen farklılıklar çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Bu araştırmalardan çıkan sonuçlar şöyle özetlenebilir:

1. Yalan söyleyen kişilerin yaptıkları jestler azalmaktadır. Normal olarak el jestleri ifâdeyi güçlendirmek amacıyla yapılır. Kişi, büyük çoğunlukla konuşulan kelimelerin anlamını artırmak için yaptığı el hareketlerinin farkında değildir. İnsan konuşurken elini salladığını bilir, ancak ellerinin gerçekte tam olarak ne yaptığını bilmez.

Ellerinin bir şeyler yaptığını bilmek, ancak ne yaptığını tam olarak bilmemek, kişiyi şüpheye düşürür ve böylece ellerin hareketleri azalır. Belki de insan, içinde yaşadığı çelişki-den ötürü, ellerinin kendisini ele vereceğinden çekinir ve ellerini ya cebine sokar, ya üzerine oturur veya bir eliyle diğerini tutar. Bu kendi kendine temas, zor zamanda anne elinin tutulması yerine geçerek, iç gerginliği de hafifletir.

2. Yalan söyleyen kişinin elini yüzüne götürme ve yüz çevresine değdirme sayısı artmaktadır. Bir konuşma sırasında insan elini arada sırada yüzüne götürür. Ancak, kişinin samimi olmadığı bir görüşme sırasında bu jestin sayısında büyük ölçüde artış görülmektedir. Elin yüze gitmesi sırasında yapılan hareketler çeneyi tutmak, dudaklara bastırmak, ağzı örtmek, burna deymek, yanağı ovuşturmak, gözün altını kaşımak, kulak memesini çekmek ve saçla oynamaktır. Bir yalan sırasında bütün bu jestlerin sayısında

artış görülmekle beraber ağız örtmek ve burna değmek jestlerinde âdeta patlama olur.

İnsan, yalan söylerken neden ağızını kapatır? Bunu tahmin etmek çok zor değildir. İnsan, ağızından çıkacak kelimeleri tutmak ve yaptığını örtmek ihtiyacıdadır. Elin ağızı örtmesi, çeşitli biçimlerde olur. Parmak dudakların üzerinde trampet çalabilir, işaret parmağı üst dudak üzerinde durabilir veya el ağızın hemen yanında durabilir. Çocuklar yalan söylerken elleriyle ağızlarını kapatırlar. Hiç şüphesiz yetişkinler için elin ağıza gitmesi, kişinin yalan söylediği konusunda tek belirleyici hareket değildir. Kişi söylediği konusunda tereddüt içindeyse, hata yapmaktan korkuyorsa, zaman kazanmak istiyorsa da eli ağız çevresinde olabilir. Bu sebeple elin burna gitmesi, ağız örtmesine kıyasla daha gelişmiş, ince ve soyutlanmış bir harekettir. Ağız örtmeye gelen el, hemen yukarıda bulunan burna uzanır ve böylece daha sembolik ve stilize bir hareket yapılmış olur.

Yalan söyleyen veya ağızından çıkanlar konusunda yeterince samimi olmayan bir insanın elinin burnuna gitmesinin en önemli sebebi fizyolojiktir. Çünkü yalan söylediği sırada bir iç gerginlik yaşayan insanın bedeninde birçok fizyolojik değişiklik olur. Kan basıncının yükselmesi, kalp atışı (vurum) sayısının artması, ter bezi faaliyetlerinin artması gibi yalan söylerken kaydedilen fizyolojik değişikliklerin yanı sıra burnunda bir kaşınma duygusu yaşanır. Coldoni'nin ünlü masalında yalan söyleyen Pinokyo'nun burnunun büyümesi sebepsiz değildir. Yazar, son derece önemli bir gerçeği yakalamış ve abartarak çocuk literatürüne geçirmiştir.

3. Yalan söyleyen bir insanın konuşurken beden hareketlerinde bir artış olmaktadır. Yalan söylendiği zaman duyulan

rahatsızlık ve huzursuzluk, özellikle otururken kişinin durumunda değişiklik yapmasına, oturduğu koltukta öne-arkaya veya sağa-sola hareket ederek pozisyon değiştirmesine sebep olmaktadır. Bu pozisyon değişikliğinin ardında, büyük bir ihtimalle, “Keşke başka bir yerde olsaydım!” duygusu yatmaktadır. Oturur durumda artan beden hareketleri televizyondaki açık oturum, panel veya sohbet türü programlarda sık sık görülmektedir. Yalan konusunda çok tecrübeli olan politikacılar bile kendilerini güç durumda bırakan sorular karşısında koltuğun sınırlarını zorlayan hareketler ve koltuk üzerinde mini gezintiler yapmaktadır.

4. Yalan söyleyen bir kişinin el jestleri azalırken, el sallama hareketi artmaktadır. Belki de böylece kişi, elini silkme biçiminde hafif hafif sallayarak, sözleriyle ilgili sorumluluğun kendisine âit olmadığını anlatmak istemektedir.

5. Yalan söyleyen bir insanın yüz ifâdesi büyük çoğunlukla normale çok yakındır. Bu alanda uzmanlaşmadan, bir kişinin mimiklerine bakarak yalan söylediğini anlamak çok güçtür. Yüz ifâdesinde yalanı ele veren en önemli ipucu, kişinin gözlerini konuştuğu kişiden sık sık kaçırmasıdır.

Sıralanan sebeplerden ötürü bu işaretleri yalan söylemenin âşikâr ve kesin delilleri olarak değil; beynimizin içindeki düşünceler ve gerçek duygularla, dış dünyaya yansıyan ifâdelerin bir çelişkisi olarak kabul etmek daha yerinde olur. Bu çelişki, açık bir yalan olabileceği gibi, samimiyetsizlik, tereddüt ve şüphe de olabilir.¹²⁹

¹²⁹ Zuhâl Baltaş-Acar Baltaş, *Bedenin Dili*, s. 143-144.

Ka'b b. Mâlik (r.a.):
“Ben Doğruluğumla Kurtuldum”

Doğruluk deyince Ka'b b. Mâlik hatırlamamak mümkün değildir. Hz. Ka'b, kılıcı kadar sözü, sözü kadar da kılıcı keskin bir insandı. Şairdi. Şiirleriyle kafirlerin moral dünyalarını alt-üst edebilirdi.. Akabe'de gelip Allah Resûlü'ne biat etmişti. Dolayısıyla da Medine'nin ilklerindendi. Fakat Tebuk seferine katılamamıştı. Şimdi siyer kitaplarına kendi serencamesini kendi ağzından icmal ederek anlatalım:

“Herkes muharebeye davet edildi. Çünkü mücadele çetin olacaktı. Fakat Allah takdir etmedi ve sadece tatbikattan ibaret bir hareket olarak kaldı. Böyle olacağı bildirilmiş veya bildirilmemişti ama Allah Resûlü bu muharebeye ayrı bir ehemmiyet veriyordu.

Herkes gibi ben de hazırlıklarımı tamamladım. Hatta o güne kadar hiç bir harbe bu kadar iyi hazırlanmamıştım. İki Cihan Serveri hareket komutunu verdi ve ordu harekete geçti. Ben kendi kendime: Nasıl olsa onlara yetişirim, diye beraber çıkmadım. Hiç de bir işim yoktu. Fakat kendime olan güvenim beni alıkoüyordu. Bugün-yarın-öbür gün, derken günler gelip geçiverdi. Artık Allah Resûlü'ne yetişmem mümkün değildi. Mecburen bekleyecektim.. ve bekledim de. Hem de her saati günler süren bir bekleyişle bekledim.

Nihayet, Allah Resûlü'nün seferden dönüşü her yan-

dan duyulmaya başladı. Zaten her defasında öyle olurdu. Medine, O'nun dönüşüne yakın yeniden bir kere daha canlanırdı. İşte şimdi yine herkesin yüzünde bir beşâşet vardı; Allah Resûlü dönüyordu...

Nihayet beklenen vakit geldi. Ordu Medine'ye avdet etti. Efendimiz de mutâdı olduğu üzere evvela mescide uğrayıp iki rekat namaz kılmış ve halkla görüşmeye başlamıştı. Herkes bölük bölük mescide geliyor, ziyaret ediyor ve harekete iştirak etmeyenler de özür beyanında bulunuyorlardı. Benim durumumda olanlardan da çoğu mazeret bildirmiş ve Allah Resûlü tarafından mazeretleri kabul edilmişti. Ben de aynı şeyi yapabiliyordum. Zira, içlerinde ikna kuvveti ve söz söyleme kabiliyeti en güçlü olanlardan biriydim. Ama, nasıl olur da hiçbir mazeretim olmadığı halde Allah Resûlü'ne yalan söyleyebilirdim. Yapmadım, yapamadım. Karşılaştığımızda, İki Cihan Serveri kalbimi delip geçen bir buruk tebessümle karşıladı beni. Ve 'neredeydin?' dedi. Durumumu olduğu gibi eksiksiz anlattım. Başını çevirdi ve dil ucuyla: 'Kalk git!' dedi.

Dışarı çıktım. Kavmim etrafımı sardı: "Sen de bir mazeret söyle, kurtul!" dediler. Dedikleri bir aralık kalbime yatar gibi de oldu. Fakat birden kendime geldim ve sordum: Benim durumumda olan başkaları var mı? "Var" dediler ve iki isim söylediler. İki de Bedir'e iştirak etmiş namılı, şanlı sahâbeler arasında bulunuyorlardı: Mürâre b. Rebî ve Hilâl b. Ümeyye. Evet onlar da hiçbir mazeret beyan etmeyerek doğruyu söylemişler ve benim durumuma düşmüşlerdi. -Estağfirullah- İntizar koridoruna girmişlerdi. Benim için kendilerine ittiba edilecek insanlardı ikisi de.. ben de onlara uymaya karar verdim; mazeret ileri sürmekten vazgeçtim.

Üçümüz hakkında bir emir yayımlandı. Artık hiçbir

Müslüman bizimle görüşüp, konuşmayacaktı. Diğer iki arkadaşım evlerine kapanıp, durmadan gece gündüz ağlıyorlardı. Ben, aralarında en genç ve kuvvetli olandım. Sokağa, çarşıya, pazara çıkıyor ve namaz vakitlerinde de mescide gidebiliyordum. Ancak benimle kimse konuşmuyordu. Vaktimin çoğunu mescitte geçiriyordum. Allah Resûlü'nden bir tebessüm yakalayabilmek için uzun uzun beklediğim oluyordu.. heyhat ki, her gün evime hicranla dönüyordum; O, yüzünden hiç tebessüm eksik olmayan insan, bir kere olsun, bana bakıp tebessüm etmemişti. Selâm veriyordum; acaba dudakları kımıldayacak mı diye gözlerimi dudaklarına dikiyordum. Gel gör ki en hafif bir kımıldama olmuyordu.

Çok defa namaz kılariken gözümün ucuyla O'na bakıyordum. Namaza başladığımda bana bakıyordu. Fakat namazımı bitirince hemen benden gözünü kaçırıyordu. Tam elli gün böyle geçecekti. Bütün insanlar ve bulunduğum yer bana öylesine yabancılaşmıştı ki, kendimi yabancı bir ülkede zannetmeye başladım.

Bir gün Ebû Katâde -ki amcamın oğluydu. Onu çok severdim. O da beni canı kadar severdi- onun bahçesinin duvarından atlayarak yanına sokuldum. Selâm verdim, selâmımı almadı. Sordum: Allah için söyle, benim Allah ve Resûlü'nü sevdiğime inanmıyor musun? O hiç cevap vermedi. Sözümü üç defa tekrar ettim. Üçüncüsünde de: "Allah ve Resûlü bilir." dedi ve yanımdan ayrıldı. Dünya başıma yıkılmıştı. Ebû Katâde'den bu sözü hiç beklemiyordum. Gözlerim doldu ve hıçkırığa hıçkırığa ağladım.

Yine bir gün Medine sokaklarında yapayalnız dolaşırken; sokaklarda bir adamın beni soruşturduğunu duydum. Sorduğu şahıslar işaretle beni göstermişlerdi. Adam yanıma geldi elinde de bir mektup vardı. Mek-

tup bana aitti. Gassân melikinden geliyordu. Melik beni, kendi memleketine davet ediyordu. Mektubunda: “İşittim ki sahibin seni yalnız bırakmış.. bize gel; senin gibilerin bizim nezdimizde kadri yüksektir...” gibi sözler ediyordu. “Bu da bir imtihan.”, dedim ve mektubu yırtarak ateşe attım.

Kırkıncı gündü. Allah Resûlü bir adam göndermişti. Gelen şahıs bizim, hanımlarımızdan uzak durmamız gerektiğini söylüyordu. Boşayayım mı, ne yapayım dedim. -Ah vefasına kurban olduğum insan!- ‘Sadece uzak dur.’, dedi ve gitti. Hanıma kendi evlerine gitmesini söyledim. Bu arada Hilâl’in hanımı gidip, hizmet etmek kaydıyla izin istemişti. Hilâl yaşlı bir insandı. Kendi işini göremiyordu. Ve Allah Resûlü onun hanımına izin vermişti. Bazıları benim de aynı şekilde izin almamı istediler. Fakat kabul etmedim. Zira Allah Resûlü’nün böyle bir teklifi nasıl karşılayacağını bilemiyordum.

Derken bir müddet de böyle geçmiş ve tam elli gün dolmuştu. Artık dayanamaz hâle gelmiştim. Dünyam kararmış ve kabir kadar daralmıştı. Her zaman yaptığım gibi evimin damında sabah namazını kılmış, oturuyordum. Birisinin yüksek sesle ismimi söylediğini duydum. Ses: “Müjde Ka’b!” diyordu. İş anlamıştım. Hemen secdeye kapandım. O gün sabah namazından sonra Allah Resûlü affımızı ilân etmişti. Mescide koştum, herkes ayağa kalkmış beni tebrik ediyordu. Talha boynuma sarıldı, yüzümü, gözümü öpüyordu. Sanki yeniden bir Akebe yaşıyordum. Allah Resûlü’nün huzuruna gelip elini tuttum. O da benim elimi tutmuştu. -O anda cennetle müjdelenseydi dahi zannediyorum bu kadar sevinmeyecekti- Allah Resûlü: ‘Allah sizi affetti.’ buyurdular. Ve hakkımızda inen şu âyeti okudular:

“Ve (Allah o tevbeleri) geri bırakılan üç kişinin de tevbelerini kabul etti. Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkılmıştı. Nihayet yine Allah’tan yine Allah’a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hâllerine) dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah Tevvâb’tır Rahîmdir.”¹³⁰

O bu âyeti okuduktan sonra Resûlullah’a hitaben, Ya Resûlallah! Ben doğrulukla kurtuldum.. bundan böyle ömrüm oldukça da doğrudan başka bir şey söylemeyeceğime, söz veriyorum, dedim.”¹³¹

Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar

- Saadet Asrında Doğruluk ve Sadakat, Yusuf Karagöl, Muştu Yayınları
- Hz. Ebû Bekir: Sadakatin Zirve İsmi, Bekir Burak, Rehber Yayınları

---

¹³⁰ Tevbe, 9/118

¹³¹ M. Fethullah Gülen, *Sonsuz Nur*.

Sorular

1- “Sadakat’ın zıddı .....’tir.” Boş yere gelmesi gereken kelime nedir?

- a- Dürüstlüktür   b- İhanettir
c- Doğruluktur   d- Dalalettir

2- Aşağıdakilerden hangisi “doğruluk” ile direk alakalı değildir?

- a- Dürüstlük   b- Ahde vefa (Sözünde durmak)
c- Doğru olmak   d- Şükür

3- Allah Resûlü’nün simasını gördüğünde, “Vallahi bu simada yalan yok” diyerek Müslüman olan sahabe efendimiz kimdir?

- a- Abdullah b. Amr
b- Abdullah b. Ömer
c- Abdullah b. Mes’ud
d- Abdullah b. Selam

4- Efendimiz’in kırk yaşına kadar yalan söylemediğini ifade ederek Müslüman olan (Hz. Ammar’ın da babası) sahabe efendimiz kimdir?

- a- Zeyd   b- Yasir
c- Ebû Bekir   d- Ebû Kuhafe

5- Efendimiz’in hayatı oyunca yalan söylemediğini Ebû Süfyan’dan öğrenen Roma İmparatoru kimdir?

- a- Hirakl   b- Fars
c- Amalika   d- Hiçbiri

6- “Sıddîk” hangi sahabi Efendimiz’in lakabıdır?

- a- Hz. Ebû Bekir   b- Hz. Ömer
c- Hz. Osman   d- Hz. Ali

7- Yalan söyleyen insanın davranışlarında farklılıklar gözlenir. Aşağıdakilerden hangisi bunlardan değildir?

- a- Yalan söyleyen kişinin jestleri azalır
b- Yalan söyleyenin elini yüzüne götürme sayısı artar
c- Yalan söyleyenin beden hareketleri artar
d- Yalan söyleyen kişi muhatabının gözünün içine bakar

8- “Doğru ile yalan, biri diğerini çıkarıncaya kadar kalpte boğuşur.” sözü kime aittir?

- a- Malik b. Dinar   b- Hz. Ali
c- Hz. Ömer   d- Hz. Huzeyfe b. Yeman

9- Tebuk seferine katılmayıp “Doğruluğum ile kurtuldum!” diyen sahabi efendimiz kimdir?

- a- Malik b. Dinar   b- Sa’d b. Ubade
c- Ka’b b. Malik   d- Zeyd b. Harise

10- “Emin ve doğruluktan ayrılmayan ..... peygamberler, sıddîkler, şehitler ve salihlerle beraberdir.” Hadisindeki boş yere hangi ifade gelmelidir?

- a- Talebeler   b- Âlimler
c- Tüccarlar   d- Âbidler